

МАРК ТВЕН
БАНКНОТАТА ОТ ЕДИН
МИЛИОН ЛИРИ СТЕРЛИНГИ

Превод от английски: Нели Доспевска, 1989

chitanka.info

На двадесет и седем годишна възраст бях чиновник при един минен комисионер в Сан Франциско и специалист по всички подробности на борсовите сделки. Бях сам в света и не можех да разчитам на нищо, освен на ума си и на доброто си име; но те ми подготвиха пътя към вероятно благополучие и аз бях доволен от възможностите, които се разкриваха пред мене.

Съботен ден подир работа можех да разполагам с времето си както намеря за добре, и обикновено го използвах, като наемах малка платноходка и се разхождах с нея из залива. Един ден се осмелих да отида доста далеч и бях отнесен навътре в морето. Точно по свечеряване, когато всяка надежда почти ме беше напуснала, бях прибран от малък двумачтов кораб, който отиваше в Лондон. Пътуването беше дълго и бурно и вместо да ми вземат пари за пътя, накараха ме да работя като обикновен моряк. Когато слязох на брега в Лондон, дрехите ми бяха парцаливи и овехтели, а в джоба си имах само един долар. Той ми осигури прехрана и подслон за двадесет и четири часа. Следващите двадесет и четири часа минах без храна и покрив.

Към десет часа на следното утро, опърпан и гладен, аз се тътрех по Портланд Плейс, когато водено от възпитателка минаващо дете захвърли сочна голяма круша (отхапана само веднъж) в канавката. Спрях се, разбира се, като приковах жадния си поглед в калното съкровище. Устата и стомахът ми жадуваха за него и цялото ми същество го желаше. Но всеки път, когато посягах да го взема, погледът на някой минавач долавяше намерението ми и, разбира се, аз се изправях, поглеждах безразлично и си давах вид, че ни най-малко не мисля за крушата. Същото нещо се повтори безброй пъти и не можах да взема крушата. Отчаянието вече толкова ме беше обхванало, че бях решил да пренебрегна всякакъв срам и да я грабна, когато зад гърба ми се отвори прозорец и чух гласа на един господин, който каза:

— Влезте вътре, моля.

Пищно облечен лакей ми отвори и ме въведе в разкошна стая, където седяха двама възрастни господи. Те отпратиха слугата и ме поканиха да седна. Току-що бяха привършили закуската си и като гледах остатъците от яденето, едвам изтрайвах. Просто не можех да събера ума си при вида на тази храна, но тъй като не бях поканен да я опитам, трябваше да понеса мъката си колкото може по-леко.

Малко преди това там беше се случило нещо, за което научих много по-късно, обаче ще ви го разкажа сега. Два дни преди това между тези двама стари братя възникнал разгорещен спор, който те приключили чрез облог — английски начин да се урежда всичко.

Спомнете си, че Английската банка веднъж бе издала две банкноти от по един милион лири стерлинги, за да се употребят за специална цел, свързана с някаква обществена сделка с чужда страна. Поради една или друга причина само една от тези банкноти била употребена и анулирана, а другата продължавала да лежи в касата на банката. И тъй, както си бърбери, двамата братя започнали да се питат каква ли би могла да бъде участта на някой напълно честен и разумен чужденец, който би се озовал в Лондон без приятел и без никакви пари, освен тази банкнота от един милион лири стерлинги, без обаче да може да обясни откъде я притежава. Братът „А“ казал, че човекът ще умре от глад; братът „Б“ заявил, че няма да стане нищо подобно. Братът „А“ казал, че лицето не ще може да я предложи нито в банка, нито другаде, защото веднага ще го арестуват. Спорът продължил и братът „Б“ най-после заявил, че ще се обзаложи за двадесет хиляди лири стерлинги, че в продължение на тридесет дни човекът все ще може да преживее по някакъв начин с този милион и при това не ще влезе в затвора. Братът „А“ приел облога. Братът „Б“ отишъл в банката и купил банкнотата. Както виждате, постъпил точно като англичанин; смелост до мозъка на костите! След това продиктувал едно писмо, което един от чиновниците му написал с красив закръглен почерк и тогава двамата братя седнали до прозореца и прекарвали там цял ден в очакване да видят подходящ човек, на когото да дадат банкнотата.

Видели да минават много хора с честни лица, но не достатъчно умни; много с умни лица, но не достатъчно честни; много изглеждали, че притежават и двете качества, обаче или не били достатъчно бедни, или пък, ако били бедни, не били чужденци. Все нещо липсвало, докато не съм се появил аз; двамата се съгласили, че аз напълно отговарям на условията; така те ме избрали единодушно и ето аз стоях там и чаках да разбере защо ме бяха повикали. Започнаха да ми задават въпроси и скоро научиха историята ми. Най-после ми заявиха, че съм подходящ за тяхната цел. Казах им, че искрено се радвам и запитах каква е тя. Тогава единият от тях ми подаде плик и заяви, че вътре ще намеря обяснението. Посегнах да го отворя, но той каза да почакам,

докато си отида в къщи, да го прочета внимателно и да не действам прибързано. Бях озадачен и исках да поговорим още по въпроса, но те отказаха. Сбогувах се, засегнат и обиден, че както изглежда, бях станал предмет на някаква шега, но все пак бях длъжен да я понеса, тъй като не бях в положение да се противопоставям на богати и влиятелни хора.

Сега бях готов да взема крушата и да я изям пред целия свят, но тя бе изчезнала; значи поради тази злощастна работа бях изгубил крушата и мисълта за това не смекчи чувството ми към двамата мъже. Веднага щом се озовах далеч от къщата, отворих плика и видях, че той съдържа пари! Мога да ви кажа, че мнението ми за тези хора се

промени! Без да губя нито миг, аз мушнах бележката и парите в джоба на жилетката си и бързо се отправих за най-близката евтина гостилничка. Ех, как ядох тогава! Когато най-после не бях в състояние да ям повече, извадих банкнотата и я разгънах, хвърлих ѝ един поглед и едва не припаднах. Пет милиона долара! Просто главата ми се завъртя.

Трябва да съм седял там, смаян и с примигващи очи, в продължение на цяла минута, преди да дойда на себе си. Първото нещо, което забелязах тогава, беше гостилничарят. Погледът му беше прикован в банкнотата и той стоеше като вкаменен. Беше изпаднал в благоговееен транс телом и духом, но изглеждаше, като че ли не бе в състояние да помръдне ни крак, ни ръка. В миг се окопитих и направих едничкото разумно нещо в случая. Подадох му банкнотата и небрежно казах:

— Дайте ми остатъка, моля.

Тогава той се върна към нормалното си състояние и хилядократно се извини, че не би могъл да развали банкнотата, и аз не можах да го накарам да я докосне. Той искаше да я гледа и все да я гледа, като че ли не можеше да ѝ се насити и да утоли жаждата на очите си, обаче отбягваше да я допре, сякаш тя беше нещо твърде свято за ръцете на обикновен простосмъртен. Казах му:

— Съжалявам, ако ви създавам неудобство, но трябва да настоя. Моля, развалете я; нямам никакви други пари.

Но той каза, че това няма никакво значение; напълно е готов да остави тази дреболия за по-сгоден момент. Отвърнах, че може би ще изтече доста време, преди да мина отново край гостилницата му, но той заяви, че това му е все едно, би могъл да почака, а освен това всеки път, когато пожелае, мога да си поръчам каквото обичам, и да си открия сметка за колкото време намеря за добре. Изтъкна, че има доверие в мене и че не се бои, че един такъв богат господин ще го измами само защото има весел нрав и обича да си прави шеги с хората, като се преоблича. В този момент влезе друг посетител и гостилничарят ми направи знак да скрия чудовището, след което ме изпрати с поклон чак до вратата, а аз се отправих право към онази къща и онези братя, за да поправя сторената грешка, преди да ме открие полицията и тя да ми помогне в това. Бях доста неспокоен, дори мога да кажа страшно изплашен, макар че, разбира се, нямах

никаква вина. Обаче достатъчно добре познавах човешката природа и знаех, че когато някой открие, че е дал на някакъв скитник банкнота от едни милион лири стерлинги, като е мислил, че му дава една лира, той ще се ядоса на скитника, а не на собственото си късогледство, както би трябвало. Когато доближих къщата, вълнението ми постихна, тъй като всичко беше спокойно и това ме накара да сметна със сигурност, че грешката още не е открита. Позвъних. Появи се същият слуга. Попитах за двамата господа.

— Няма ги. — Това бе изречено с високомерието и студенината, обичайни за хора от типа на този човек.

— Няма ги? Къде са отишли?

— На пътешествие.

— Но къде?

— На континента, струва ми се.

— Континента?

— Да, господине.

— Към къде... по кой път?

— Не мога да кажа, господине.

— Кога ще се върнат?

— Казаха, че след месец.

— Месец! О, това е страшно! Дайте ми *някаква идея* как да вляза във връзка с тях. Касае се за нещо извънредно важно.

— Наистина не мога. Нямам представа къде са отишли, господине.

— Тогава трябва да видя някой член на семейството.

— И семейството им не е тук; от месеци са в чужбина — мисля, че в Египет или в Индия.

— Човече, направена е огромна грешка. До довечера ще се върнат. Ще им кажете ли, че съм идвал и че ще продължавам да идвам, докато работата се оправи, и че няма защо да се боят?

— Ще им кажа, ако се върнат, но не ги очаквам. Казаха ми, че ще дойдете след около час да питате за тях, но ми поръчаха да ви кажа, че всичко е наред, че ще бъдат тук навреме и че ще ви очакват.

И тъй трябваше да се откажа и да си отида. Каква загадка беше всичко това! Просто ума си можех да загубя. Ще бъда тук „навреме“. Какво можеше да означава това? О, може би писмото ще обясни

всичко. Бях забравил писмото; извадих го и го прочетох. Ето какво гласеше то:

Както се вижда по лицето ви, вие сте честен и разумен човек. Разбираме, че сте беден чужденец. Тук приложена ще намерите една парична сума. Тя ви се дава на заем за тридесет дни, без лихва. Явете се в тази къща в края на посочения период. Обзаложил съм се за поведението ви. Ако спечеля облога, ще получите всяка служба, която бих могъл да ви осигуря — искам да кажа всяка служба, за която сте способен и квалифициран.

Нямаше нито подпис, нито адрес, нито дата. Ех, че оплетена работа! Вие знаете какво бе предшествувало всичко това, но аз не знаех. За мене то беше дълбока, тъмна загадка. Нямах никаква представа каква е играта, нито пък дали ми мислят добро или зло. Отидох в един парк и седнах да се опитам да поразмисля по тази работа и да обсъдя как би било най-добре да постъпя.

След около един час размишленията ми се сведоха към следното:

Може би тези мъже ми мислят доброто, може би ми мислят злото; няма начин да разбера истината — да става, каквото ще става. От тяхна страна това е или някаква игра, или план, или опит, няма начин да установя какво е — да става, каквото ще става. За мене има някакъв облог; няма начин да узная какъв — да става, каквото ще става. По този начин ликвидирам с неопределените величини; останалото е конкретно, материално и може да се подреди и означаи с положителност. Ако внесе тази банкнота в Английската банка, по сметката на човека, на когото тя принадлежи, ще я приемат, понеже го познават, макар аз и да не го познавам; обаче ще ме питат как е попаднала у мене и ако кажа истината, естествено, ще ме пратят в лудницата, а ако излъжа, ще отида в затвора. Същото ще последва, ако се опитам да разваля някъде банкнотата или да поискам срещу нея заем. Ща не ща, ще трябва да нося този огромен товар на плещите си, докато се завърнат онези хора. За мене банкнотата е безполезна, безполезна като шепа пепел и все пак ще трябва да я пазя и да бдя над нея, и да прося, за да изкарам препитанието си. Не бих могъл да я

подаря някому, дори и да се опитам, защото нито честен гражданин, нито разбойник би я приел, нито би се докоснал до нея. А двамата братя са си добре. Дори и да изгубя банкнотата или да я изгоря, на тях ще им е все едно, тъй като могат да спрат всяко плащане, а банката ще ги обезщети; междувременно аз ще трябва да страдам цял месец без никаква заплата и печалба, освен ако не помогна да се спечели този бас — какъвто и да е той — и да получа службата, която ми се обещава. О, как бих желал да получа тази служба; хора от техния вид имат на разположение служби, които си заслужават да бъдат получени.

Започнах сериозно да мисля за тази служба. Надеждите ми много пораснаха. Без съмнение заплата ще е голяма. Тя ще започне да тече подир един месец; след това всичко ще бъде наред. Скоро започнах да се чувствавам чудесно. По това време отново бях заскитал из улиците. Видът на един магазин за облекло събуди у мене непреодолимо желание да сваля парцалите си и пак да се облека прилично. Можех ли да си позволя такова нещо? Не; не притежавах нищо в света, освен един милион лири стерлинги. Така че се насилих да отмина магазина. Наскоро обаче отново се върнах. Изкушението жестоко ме преследваше. При тази героична борба трябва да бях минал шест пъти напред и назад покрай магазина. Най-после се поддадох; беше неудържимо. Попитах дали нямат останал някакъв дефектен костюм. Човекът, към когото се обърнах, без да ми отговори, кимна към друг. Отидох при посочения човек, но той показа с глава друг, без да каже нещо. Отидох при този и той каза:

— Ей сега ще ви услужа.

Почаках, докато свърши работата, с която беше зает, след което той ме заведе в задната стаичка, прерови куп от хвърлените костюми, като ми избра най-мизерния. Облякох го. Не ми стоеше добре и никак не беше привлекателен, обаче беше нов и аз горях от желание да го имам; затова не обърнах внимание на недостатъците и казах с известно стеснение:

— Много ще ми услужите, ако почакате няколко дни за парите. Нямам у себе си дребни пари.

По лицето на човека се появи възможно най-саркастичният израз и той отговори:

— Аха, нямате ли? Ами да, разбира се, не съм и очаквал. Естествено е господин като вас да носи само едри пари.

Това ме жегна и аз казах:

— Приятелю, не би трябвало да съдите за един непознат само по дрехите. Аз съм напълно в състояние да заплатя този костюм: просто не исках да ви затруднявам да разваляте едра банкнота.

При тези мои думи той поизмени държането си и каза, макар все още с известно високомерие:

— Съвсем не исках да ви обидя, но щом започвате да упреквате, бих казал, че съвсем не е ваша работа да вадите прибързани заключения, че ние не можем да развалим каквато и да било банкнота, която случайно носите със себе си. Напротив, *можем*.

Подадох му банкнота и рекох:

— О, много добре; моля да ме извините.

Той пое банкнотата с усмивка, една от тези широки усмивки, които се разливат по цялото лице и правят по него бръчки и спирали, също като че ли сте хвърлили тухла в някое вирче. Но когато погледна банкнотата, усмивката му замръзна, лицето му пожълтя и заприлича на тези вълнисти пластове лава, които се срещат втвърдени по склоновете на Везувий. Никога дотогава не бях виждал такава застинала и скована усмивка. Човекът стоеше така, с банкнотата в ръка, съвсем вкаменен, и собственикът бързо се приближи да види какво се е случило и живо каза:

— Е, какво има? Какво е станало? Нещо не е в ред?

Отвърнах:

— Нищо не е станало. Чакам си рестото.

— Хайде, хайде; върни му остатъка, Тод, върни му остатъка.

Тод отговори:

— Върни му остатъка? Лесно е да се каже това, сър; но я погледнете банкнотата!

Собственикът хвърли един поглед, ниско и изразително подсвирна, след това се спусна към купа бракувани дрехи и започна да ги дърпа насам-натам, като през всичкото време говореше възбудено; сякаш сам на себе си:

— Да продаде на един ексцентричен милионер такъв невъзможен костюм! Тод е глупак — истински глупак. Все такива ги върши. Пропъжда всички милионери от магазина, защото не може да разпознае един милионер от един скитник и никога не е могъл да го разпознае. А, ето какво търсех. Моля, господине, свалете тези дрехи и

ги хвърлете в огъня. Направете ми услуга да облечете тази риза и този костюм; те са тъкмо онова, което ви трябва — семпли, богати, скромни и благородни като за граф; направени по поръчка за един чуждестранен принц — може би го познавате, сър, Негово височество господаря на Халифакс; наложи му се да ги остави и вместо тях да вземе жалеен костюм, понеже майка му беше на умирање, обаче не умря. Но това няма значение; нещата невинаги стават така, както ние... искам да кажа, както те... ето! Панталоните са добре, стоят ви отлично, сър; а сега жилетката: аха, и тя е добре! А жакета... Боже мой! Чудно нещо. Всичко е превъзходно! През цялата си практика не о, съм виждал такова прелестно нещо.

Аз изразих задоволството си.

— Прав сте, сър, напълно сте прав; костюмът бездруго е добър за временна употреба. Но почакайте да видите какво ще ви направим по мярка. Хайде, Тод, донеси тефтер и молив; започвай; дължина на крачолата 32... — и тъй нататък. Преди да кажа и една думица, той ми бе взел мярка и даваше поръчка за официални костюми, сутрешни костюми, ризи и разни други неща. Когато ми се отдаде възможност, казах:

— Но, драги ми господине, *не мога* да дам тези поръчки, освен ако се съгласите да чакате неопределено дълго време или ако развалите банкнотата.

— Неопределено дълго време! Това е слаба дума, сър, слаба дума. Вечно — *това* е думата, която трябва да употребим, сър. Тод, погрижи се тези неща да станат бързо и ги изпрати на адреса на господина без никакво губене на време. Нека по-незначителните клиенти да почакаат. Вземи адреса на господина и...

— Тъкмо сега сменям жилището си. Ще намина пак да ви оставя новия си адрес.

— Добре, сър, добре. Един момент... да ви изпратя, сър. Така... довиждане, сър, довиждане.

И тъй, не виждате ли какво следваше неминуемо да стане?

Полека-лека започнах да купувам всичко, от което имах нужда, и да искам да ми сменят банкнотата. За една седмица богато се снабдих с всичко онова, от което имах нужда и с най-различни луксозни неща и се настаних в скъп частен пансион на Хановер скуеър. Обядвах и вечерях там, обаче за закуска неизменно отивах в скромната

гостилничка на Харис, където бях поръчал първото си ядене с банкнотата от един милион лири стерлинги. Аз станах причина гостилницата на Харис да процъфти. Навред се разнесе слухът, че чуждестранният чуждак, който носел банкноти от по един милион лири стерлинги в джоба на жилетката си, бил редовен посетител на заведението. Това беше достатъчно. От бедно, скромно, едва изкарващо разходите си предприятие, то стана всеизвестна, претърпана с клиенти гостилница. Харис ми беше така благодарен, че насила ми даваше заеми, като не искаше да чуе за отказ. Така че макар и да бях просяк, аз имах пари за харчене и живеях като богатите и знатните. Знаех си, че след време ще дойде някаква катастрофа, обаче вече нямаше никакво измъкване и трябваше или да преплувам, или да се удавя. Виждате ли, тъкмо тази надвиснала опасност придаваше сериозност и трагичност на едно положение, което иначе би било просто смешно. Нощем, в тъмното, винаги изпъкваше трагичната страна на работата й заплашително надвисваше над главата ми. Стенех, обръщах се неспокойно в леглото си и сън не ме хващаше. Обаче на веселата дневна светлина трагичният елемент се стопяваше и изчезваше и аз просто се носех по въздуха и бях щастлив до замайване, до опиянение.

Това бе напълно естествено; защото бях станал една от забележителностите на световната столица и това замая главата ми не малко, а твърде много. Не можехте да вземете вестник, бил английски, шотландски или ирландски, без да намерите там нещо писано за „човека с банкнотата от един милион лири стерлинги в джоба на жилетката“ и за последните му действия и изказвания. Отначало, когато вестниците споменаваха за мене, името ми се намираше на края на колоната, която се занимава с личния живот на изтъкнатите личности; след това започнаха да го слагат над имената на дребните благородници, след това над баронетите, след това над бароните и тъй нататък, и тъй нататък, като постепенно се изкачвах все по-нависоко, колкото повече известността ми растеше, докато стигнах възможно най-голямата височина и там си останах, като заемах място преди херцозите, които не са от царска кръв, и пред всички духовни санове, освен черковния глава на цяла Англия. Имайте предвид обаче, че това не беше слава; засега бях придобил само известност. След това дойде връхната точка — тъй да се каже, официалното ми влизане в лоното на

прославените, — която с един замах превърна нетрайния блясък на известността в чистото злато на славата: списанието „Пънч“ помести карикатурата ми! Да, сега вече бях прославен навеки: бях извоювал мястото си. Пак можеха да се шегуват по мой адрес, но с благоговение, не с насмешка, не грубо. Можеха да ми се усмихват, но не и да ми се смеят. Времето за това беше минало. „Пънч“ ме беше нарисувал в развяващи се парцали, как се пазаря с пазачите за Лондонската кула. Представете си как може да се почувствува един млад човек, на който по-рано никой не е обръщал внимание, а сега не можеше да каже дума, без тя да се подхване и повтаря навсякъде; не можеше да направи стъпка, без да чуе да се разнася от уста на уста: „Ето го! Това е той!“ Не можеше да седне да закусва, без наоколо му да се събере тълпа; не можеше да се появи в ложа в операта, без да се стрелнат към него хиляди лорнети. Та аз просто плувах в слава цял ден — ни повече, ни по-малко.

И знаете ли, дори пазех стария си парцалив костюм и от време на време се появявах в него, за да си позволя старото удоволствие да купувам разни дреболии, да ме наругават, а след това да смайвам до смърт подигравача, като му покажа банкнотата от един милион лири стерлинги. Не можех обаче да продължавам това дълго. Илюстрираните вестници така популяризираха дрехите ми, че когато излезех с тях, хората веднага ме познаваха и след мене тръгваше цяло множество, а ако се опитвах да купя нещо, търговецът ми предлагаше на кредит целия си дюкян, преди да извадех банкнотата си.

Към десетия ден след като се прославих, отидох да изпълня дълга си към своето знаме, като направя посещение на американския пълномощен министър. Той ме прие с подобаващия на моя случай възторг, укори ме, че тъй много съм се забавил да изпълня задължението си и заяви, че има само един начин, по който да получа прошката му, а именно като заема на приема му същата вечер мястото, останало празно поради заболяването на един от гостите. Приех поканата и се разприказвахме. Оказа се, че и той и баща ми били съученици като деца, по-късно студенти в Йейл, и си останали много добри приятели до самата смърт на баща ми. Така той ме покани да гостувам в дома му винаги, когато съм свободен и, разбира се, аз бях напълно готов да сторя това.

Всъщност бях повече от готов; приех поканата му с радост. Когато дойдеше катастрофата, може би той щеше да успее по някакъв начин да ме спаси от пълен провал; не знаех как можеше да стане това, но дано той измислеше нещо. В този късен момент не дръзвах да му разкрия работата — нещо, което веднага бих сторил в началото на странното ми поприще в Лондон. Не, сега не можех да си позволя това; бях нагазил твърде дълбоко. Искам да кажа твърде дълбоко, за да рискувам да призная всичко на един толкова нов приятел, макар че както аз виждам нещата, не смятах, че съм загазил безнадеждно. Защото, знаете, макар и да заемах различни суми, аз внимавах да върша това в рамките на средствата си — искам да кажа, на заплатата си. Разбира се, не можех да *зная* каква щеше да бъде заплатата ми, обаче за достатъчно добра основа на преценките ми можеше да ми послужи обстоятелството, че щях да мога да *избера* службата измежду онези, които богатият стар господин щеше да ми предложи, стига да бъда годен да я изпълнявам, а аз положително щях да докажа, че мога; в това няхмах никакво съмнение. А що се отнасяше до облога, той съвсем не ме тревожеше; винаги ми бе вървяло. Бях преценил, че заплатата ми ще възлиза на шестстотин до хиляди лири стерлинги годишно; да кажем шестстотин първата година, като заплатата постепенно се увеличава, докато стигне до хиляда, когато докажа, че ги заслужавам. Засега дължах само заплатата си за една година. Всички се мъчеха да ми заемат пари, но аз бях отблъснал предложенията на повечето от тях под един или друг предлог; така че от заеми бях задлъжнял триста лири стерлинги, като останалите триста бях изразходвал за прехрана, квартира и други покупки. Смятах, че заплатата за втората година щеше да ми стигне през остатъка от месеца, ако продължавам да съм предпазлив и пестелив, а аз възнамерявах да внимавам много за това. След като месецът ми се свършеше и моят работодател се завърнеше от пътуването си, работите ми отново щяха да се наредят, тъй като щях да разпределя заплатата си за две години между кредиторите си и веднага щях да се заловя за работа.

Приемът беше прелестен — имаше четиринадесет души поканени. Херцогът и херцогинята на Шордич и дъщеря им лейди Ан-Грейс-Елиноор-Селест — и тъй нататък, и тъй нататък, и тъй нататък — Бохън, граф и графиня Нюгейт, виконт Чийпсайд, лорд и лейди Бладърскайт, няколко нетитулувани хора от двата пола, министърът,

неговата съпруга и дъщеря, и гостенката на дъщеря им, английската девойка на двадесет и две години, на име Поршия Лангам, в която се влюбих след две минути, а и тя в мене — можех да видя това и без очила. Имаше и един друг гостенин, американец — обаче аз малко избързвам. Докато всички бяха все още в приемната, точейки си зъбите за вечерята, и хвърляха хладни погледи към закъснелите, прислужникът оповести:

— Г-н Лойд Хейстингс.

В момента, когато обичайните прояви на учтивост бяха привършени, Хейстингс ме забеляза и се запъти право към мене със сърдечно протегната ръка, след това изведнъж се спря, тъкмо когато се готвеше да се ръкува, и каза стеснено:

— Прощавайте, господине, мислех, че ви познавам.

— Разбира се, че ме познаваш, приятелю.

— Не може да бъде! *Wie* ли сте, хм... хм?

— Чудовището с банкнотата в джоба на жилетката? Аз съм, същият. Не се страхувай да ме наречеш с прякора ми; свикнал съм му.

— Виж ти, виж ти, това наистина е изненадана. Един-два пъти съм виждам името ти свързано с този прякор, но не можеше и през ум да ми мине, че ти си този Хенри Адамс, за когото става дума. Та няма и шест месеца, откакто служеше във фирмата „Блейк Хопкинс“ във Фриско, за което получаваше заплата, а за да си докараш малко допълнителен доход, вечер ми помагаше с книжката и статистиките на клона на Гулд и Къри. Просто не мога да си представя, че си в Лондон, милионер и такава знаменитост. Също както в приказките от „хиляда и една нощ“. Не, съвсем не мога да го повярвам; не мога да го побера в ума си; дай ми малко време, докато дойда на себе си.

— Работата е там, Лойд, че ти не си в по-объркано състояние от мене. Сам аз не мога да повярвам всичко това.

— Боже мой, просто изумително, нали? Та днес се навършват едва три месеца, откакто заедно отидохме в миньорския ресторант.

— Не, в ресторанта „Уот Чийр“.

— Да, точно „Уот Чийр“ беше; отидохме там в два часа след полунощ и си поръчахме котлети и кафе, след като цели шест часа бяхме чоплили книжката на клона, и аз се мъчех да те убедя да дойдеш с мене в Лондон и предлагам да ти издействувам отпуската, да заплатя разносните ти и да ти дам известен процент, ако успея да уредя

продажбата. А ти не искаше и да ме чуеш, заявяваше, че няма да успея и че не можеш да си позволиш да прекъснеш работата си, тъй като ще ти е необходимо много време отново да навлезеш в нея, когато се завърнеш. И въпреки това те намерих тук. Колко странно е всичко това! Как е станало така, че си дошъл, и какво ти е помогнало да сложиш това невероятно начало?

— О, само една случайност, историята е дълга — човек би могъл да каже цял роман. Ще ти разкажа всичко, но не сега.

— Кога?

— В края на месеца.

— Дотогава има повече от две седмици. Прекалено голямо напрежение за търпението ми. Хайде да кажем след седмица.

— Не мога. След време ще разбереш защо. Но как върви търговията?

Веселостта му в миг се изпари и той каза с въздишка:

— Ти беше истински пророк, истински пророк. Защо ли ми трябваше да идвам тук? Не искам да говоря за това.

— Но трябва. Тази вечер, когато си отидем оттук, трябва да дойдеш при мене и да ми разкажеш всичко.

— О, мога ли? Сериозно ли говориш? — и очите му се овлажниха.

— Да, искам да чуя цялата история, до най-малката подробност.

— Така съм ти благодарен! Още веднъж да намеря човешко съчувствие в нечий глас или поглед, още веднъж да се прояви интерес към мене и към работите ми след всичко, което съм преживял... боже! На колене бих поблагодарил за такова нещо.

Той здраво ми стисна ръка, окопити се и бе бодър и оживен на вечерята, от която нищо не излезе. Случи се обикновеното нещо — онова, което винаги става при порочната и сложна английска система, — не можах да решат кой да влезе пръв в обедната зала, тъй че вечерята не се състоя. Англичаните винаги вечерят, преди да отидат някъде на вечеря, защото много добре знаят на какъв риск се излагат; но никой никога не предупреждава чужденците и те спокойно си влизат в капана. Разбира се, този път никой не пострада, понеже нямаше друг новак, освен Хейстингс и всички бяхме вечеряли предварително, а министърът пък съобщил на Хейстингс, когато го поканил, че съобразно с английския обичай изобщо не е поръчал да

приготвят вечеря. Всеки взе по една дама и се запъти към трапезарията, тъй като външната форма обикновено се спазва; но тъкмо там започна спорът. Херцог Шордич искаше да влезе пръв и да седне на главното място на масата, като поддържаше, че рангът му бил по-висок от този на министър, представляващ само един народ, а не монарх. Аз обаче предяхих своите права и не отстъпвах. В колоната на вестниците, занимаващи се с личния живот на изтъкнатите личности, моето място беше пред херцозите, които не са от царска кръв, и аз го казах, като заявих, че трябва да вляза преди херцога. Разбира се, колкото и да се борихме — а ние действително сторихме това, — въпросът не можа да бъде решен. Най-после той започна неблагоприятно да изтъква своето потекло и древността на рода си, но когато той стигна до Уилям Завоевателя, аз му запуших устата с Адамс, чийто пряк потомък съм, което личи и от името ми Адам, докато той не е пряка издънка, както личи от неговото име, пък и от скорошния му нормандски произход; след това отидохме обратно в приемната и ни се поднесе закуска на крак — чиния сардели и по една ягода: всички се събират накуп, стоят прави и ги изяждат. Тук преклонението пред старшинството не се спазва толкова строго; двамата души с най-висок ранг играят на „ези-тура“ и печелившият пръв посяга към ягодата, а онзи, който губи, взема шилинга. Подир това следващите двама хвърлят монета, после следващите и тъй нататък. След като похапнахме, внесоха маса и всички играхме на карти, шест пенса на игра. Англичаните никога не играят, за да се забавляват. Ако не могат да спечелят или да изгубят нещо — за тях е без значение кое от двете, — те не играят.

Прекарахме прекрасно; това положително можеше да се каже за двама ни — за мис Лангам и мене. Бях така пленен от нея, че не можех да следя картите си и сигурно бих губил във всяка игра, ако момичето не правеше същите грешки, понеже беше в същото състояние, както и аз, нали разбирате? Играта не вървеше нито на единия, нито на другия, но ние дори не спирахме да помислим защо; ние само знаехме, че сме щастливи, нищо друго не ни интересуваше и не искахме никой да ни пречи. И аз й казах — наистина казах, — че я обичам; а тя... е, тя пламна, та чак косата й стана червена, но това й беше приятно; каза ми, че й е приятно. Ах, в живота ми не е имало друга такава вечер! Всеки път, когато хвърлях карта, аз добавях по някоя и друга дума;

всеки път, когато хвърляше карта, тя ми отговаряше и в същото време смяташе бройките. Че аз не можех да кажа даже „двойка“, без да добавя: „Боже, колко сте сладка!“ А тя отвърщаше: „Петнадесет — две, петнадесет — четири, петнадесет — шест и още един чифт — осем и осем — правят шестнадесет... Наистина ли тъй мислите?“ И си извиваше погледа към мене изпод миглите си, знаете, тъй сладко и дяволито! Ах, то беше толкова, *толкова*...

Бях напълно честен и откровен с нея; казах ѝ, че нямам пукната пара, освен тази банкнота от един милион лири стерлинги, за която е чувала да се говори толкова много, пък и *тя* не е моя. Това събуди любопитството ѝ и тогава заговорих с нисък глас и ѝ разказах цялата история от самото начало, а тя насмалко не умря от смях. Никак не ми беше ясно какво толкова смешно можеше да намери в тази история, но така си беше; всяка половин минута някоя нова подробност я караше да избухва в смях и аз трябваше да мълча по цяла минута и половина, за да ѝ дам възможност да дойде на себе си. Просто се съсипа от смях — вярно ви казвам; никога не бях виждал такова нещо. Искам да кажа, никога не бях виждал една тъжна история — историята за тревогите, безпокойствата и страховете на един човек — да произведе именно *такова* въздействие. И аз се влюбих още повече, като видях, че може да бъде толкова весела, когато в историята нямаше нищо весело; защото, както вървяха нещата, знаете, може би скоро щях да се нуждая точно от такава съпруга. Разбира се, казах ѝ, че ще трябва да почакаме две години, докато наваксам със заплатата си; но тя нямаше нищо против, само изрази надеждата, че ще бъда колкото е възможно по-внимателен с разходите си, та в никой случай да не засегна и заплатата за третата година. След това започна да се безпокои, да не би да правим грешка, като смятаме първоначалната заплата по-висока от сумата, която бих и получил в действителност. Това беше проява на здрав разум и ме накара да се почувствувам не само самоуверен, както по-рано, обаче ми навя една хубава делова мисъл и аз откровено ѝ я разкрих.

— Поршия, скъпа, ще имаш ли нещо против да дойдеш с мене, когато ще трябва да се явя пред онези стари господата?

— Не, не знам дали би било редно; дори боя се, че никак не би било редно, но знаеш, толкова *много* зависи от това, че...

— Тогава ще дойда, независимо от това дали е редно или не — заяви с прелестен и великодушен възторг. — О, ще бъда така щастлива, като си помисля, че присъствието ми ще ти помогне.

Тя малко се стресна, но каза:

— Не-е; ако присъствието ми би те насърчило. Но мислиш ли, че ще бъде напълно редно?

— Да ми помогне ли, миличка? Не само, че ще ми помогне, но дори ще свърши цялата работа. Толкова си красива, очарователна и така печелиш хората, че ако дойдеш с мене, ще мога да им поискам такава голяма заплата, че да разоря тези добри стари господа и те пак не ще имат сърце да се противопоставят.

Ех, да бяхте видели как кръвта нахлу в лицето ѝ и как щастливо блеснаха очите ѝ!

— Какъв ужасен ласкател! Няма нито капчица истина в това, което казваш, но все пак ще дойда с тебе. Може би това ще те накара да не очакваш от другите хора да гледат с твоите очи.

Дали се разпръснаха съмненията ми? Дали се върна самоувереността ми? За това можете да съдите по следното обстоятелство: тайничко в себе си веднага покачих заплата си за първата година на хиляда и двеста лири стерлинги, обаче не ѝ го казах. Оставих го за изненада.

По целия път за дома се носех из облаците. Хейстингс говореше, а аз не чувах нито дума. Когато двамата влязохме във всекидневната ми, той ме накара да дойда на себе си, като се възхити от удобствата и от луксозната ми обстановка.

— Нека просто да поседя и да се нагледам до насита! Боже, та това е цял дворец; същински дворец! И в него има всичко, което човек би могъл да пожелае, включително приветлив огън и готова вечеря. Хенри, това не само ме кара да разбере колко си богат ти, но ме кара и да осъзная с цялото си същество колко беден съм аз — колко нещастен, сразен, смазан и съсипан!

Дявол да го вземе! При тези думи по тялото ми преминаха студени тръпки. Те ме стреснаха и ме накараха да си дам сметка, че се намирам върху една съвсем тънка кора, под която кипи кратер. Сам не знаех, че бях живял като насън — искам да кажа, не си бях позволил да го разбира от дълго време насам; *но сега* — о, боже! Затънал в дългове, без нито една стотинка и щастието или злочестината на една прелестна

девойка в ръцете ми, без никакви изгледи, освен една заплата, която може би никога... о, положително никога няма да получа! Ох, ох, ох, провалил съм се безнадеждно; нищо не може да ме спаси!

— Хенри, дори трохите от всекидневния ти доход биха...

— О, моя всекидневен доход! Ето, глътни това шотландско уиски и се поразвесели. Наздраве! Или не, ти си гладен; седни и...

— Не мога да хапна нито един залък; всяка охота ми е преминала. Напоследък не мога да се храня; но ще пия с тебе, докато падна. Хайде!

— Чаша за чаша, съгласен съм! Пригответи се! Хайде! А сега, Лойд, разкажи ми историята, докато приготвя питието.

— Да я разкажа? Отново ли?

— Отново? Какво искаш да кажеш с това?

— Думата ми е дали искаш да я чуеш *пак*.

— Дали искам да я чуя *пак*? Това наистина е озадачаващо. Чакай не пий повече от тази течност. Нямах нужда от нея.

— Слушай какво, Хенри, ти ме плашиш. Не ти ли разказах историята по пътя за насам?

— Ти?

— Да, аз.

— Да пукна, ако съм чул и една думичка.

— Хенри, това е сериозно нещо. То ме тревожи. Какво ти поднесоха там у министъра?

В този момент всичко ми стана ясно и аз си признах като истински мъж:

— Поднесоха ми най-прекрасната девойка в света!

Тогава той се втурна към мене и ние си стиснахме ръцете, и ги стискахме, стискахме, докато ни заболяха, и той не ме упрекна, че не бях чул нито една дума от историята, която ми бе разказал, докато бяхме вървели цели три мили. Само седна, търпелив и спокоен, какъвто изобщо си беше, и отново ми разправи всичко. Накъсо казано, то се свеждаше към следното: дошъл в Англия, като смятал, че тук има широки възможности; имал „изключително право“ да продаде клона на Гулд и Къри за сметка на собствениците на периметъра и да задържи всичко, което получи над милион долара. Работил усърдно, натискал всички копчета, които могъл; не оставил неизползувано нито едно почтено средство; изразходвал почти всички пари, които изобщо

притежавал, но не могъл да накара и един-единствен капиталист да го изслуша, а поставеният му срок изтичал в края на месеца. С една дума, бе разорен. Тогава той скочи и извика:

— Хенри, ти можеш да ме спасиш! Можеш да ме спасиш и ти си единственият човек в света, който може да стори това. Ще го направиш ли? Нима няма да го направиш?

— Каж ми как. Изкажи се, момчето ми.

— Дай ми един милион и пари за връщане. Недей, недей ми отказва.

Намирах се в нещо като агония. Тъкмо щях да изрека думите: „Лойд, самият аз съм просяк — нямам абсолютно никакви пари, а при това съм затънал в дългове!“ Но изведнъж едно огнено хрумване проблесна в съзнанието ми, аз затворих челюсти и се успокоих, докато станах студен като капиталист. И тогава заявих със самоуверен и делови тон:

— Ще те спася, Лойд...

— Тогава аз съм вече спасен! Господ да бъде вечно милостив към тебе! Ако някога...

— Нека свърша, Лойд. Ще те спася, но не по този начин; тъй като това не ще е справедливо спрямо тебе след усърдната ти работа и рисковете, които си поемал. Няма защо аз да купувам мини; в такъв търговски център като Лондон бих могъл да поддържам капитала си в движение и без това; тъкмо това е, което правя през цялото време; но ето какво ще сторя сега. Разбира се, знам всичко за тази мина; знам огромната ѝ стойност и мога да гарантирам за нея пред всеки, който пожелае да я купи. За две седмици ти ще я продадеш за три милиона в брой, като използваш свободно името ми, а след това ще си разделим печалбата наполовина.

Знаете, ако не го бях съборил на земята и вързал навреме, той щеше да направи всички мебели на трески — така бясно се разтанцува от радост.

Сега лежеше напълно щастлив и казваше:

— Значи, мога да използвам името ти! Името ти — помисли си само какво значи това! Човече, тези богати лондончани ще идват при мене на тълпи; просто ще се *бият* за акциите! Финансовият ми успех е осигурен, осигурен е завинаги и докато съм жив, няма да те забравя!

В по-малко от двадесет и четири часа цял Лондон кипеше! Ден след ден трябваше да си седя у дома и да повтарям на всички посетители:

— Да, казах му да ви отправя към мене. Познавам човека и познавам мината. Репутацията му е безукоризнена, а мината струва много повече, отколкото той иска за нея.

Междувременно всичките си вечери прекарвах в дома на министъра с Поршия. Не й казах нито думица за мината; пазех го за изненада. Приказвахме за заплатата; не говорехме за нищо друго, освен за заплатата и за любов; понякога за любов, понякога за заплатата, понякога и за двете. Ох, пък да знаете какъв интерес проявиха съпругата и дъщерите на министъра към нашата любовна интрижка и какви ловки ходове измислиха, за да не бъдат прекъсвани срещите ни и за да бъде държан в неведение министърът — беше просто прекрасно от тяхна страна!

Когато най-после месецът изтече, аз имах в банката сметка от един милион долара, също такава сметка имаше и Хейстингс. Облечен в най-хубавите дрехи, минах с файтон покрай къщата на Портланд Плейс, прецених по външния й вид, че моите птици се бяха завърнали, продължих към дома на министъра, откъдето взех моята любима, и отново потеглихме към Портланд Плейс, като я с цялата си енергия разговаряхме за заплатата. Тя беше така възбудена и така гореше от нетърпение, че това я правеше просто непоносимо прелестна. Казах:

— Миличка, с този твой вид би било престъпно да се поиска заплата по-малко от три хиляди годишно!

— Хенри, Хенри, ти ще ни разориш!

— Не се бой. Само запази този си вид и предостави другото на мене. Всичко ще излезе както трябва.

Оказа се, че аз трябваше да поддържам смелостта й по целия път. Тя непрестанно ме умоляваше, като казваше:

— Моля ти се, не забравяй, че ако поискаме прекалено много, можем изобщо да не получим никаква заплата и тогава какво ще стане с нас, като нямаме как да се препитаваме?

Введе ни същият този слуга и ето ти ги там двамата стари господа... Разбира се, те се изненадаха, когато видяха това прелестно същество с мене, но аз казах:

— Това нещо е напълно в ред, господа, тя е моята бъдеща опора и другарка в живота.

И аз ѝ ги представих, като ги назовах по име. Това не ги изненада; знаеха, че ще бъде достатъчно съобразителен да ги потърся в телефонния указател. Поканиха ни да седнем, като се отнесоха много учтиво с мене и особено се постараха да спестят всяка неловкост на нея и да ѝ помогнат да не се стеснява. Тогава аз казах:

— Господа, готов съм да ви докладвам.

— Доволни сме да чуем това — каза *моят* човек, — тъй като сега ще можем да разрешим облога между мене и брат ми Ейбъл. Ако сте станали причина да спечеля, ще получите обещаната ви служба. У вас ли е банкнотата от един милион лири стерлинги?

— Ето я, господине — и аз му подадох банкнотата.

— Печеля! — извика той и тупна Ейбъл по гърба. — А сега, какво ще кажеш ти, братко?

— Ще кажа, че момъкът действително е оцелял и че губя двадесет хиляди лири. Никога нямаше да повярвам подобно нещо.

— Имам да ви докладвам още нещо и то е доста дълго — казах аз. — Искам да ми позволите да дойда някой ден и да ви разкажа подробно всичко, което преживях през този месец; и ви давам честна дума, че историята заслужава да бъде изслушана. Междувременно погледнете това.

— Гледай ти, човече! Извлечение от банкова сметка за двадесет хиляди лири стерлинги? Ваше ли е?

— Мое. Спечелих тези пари, като в продължение на тридесет дни разумно използвах малкия заем, който ми дадохте. И единственият начин, по който си служих с него, беше, като купувах дреболии и предлагам да ми развалят банкнотата.

— Хайде де, това е удивително! Просто невероятно!

— Няма значение, ще докажа истинността на думите си. Няма защо да приемате твърденията ми на вяра.

Сега обаче беше ред на Поршия да се изненада. Очите ѝ бяха широко отворени и тя каза:

— Хенри, тези пари действително ли са твои? Значи си ме лъгал, така ли?

— Да, миличка, вярно, че те излъгах. Обаче знам, че ще ми простиш.

Тя се нацупи и каза:

— Не бъди толкова сигурен. Лошо момче, да ме мами по такъв начин!

— О, миличка, ще ти мине, ще ти мине; това беше само за шега, знаеш. Хайде, тръгвай да си вървим.

— Но чакайте, чакайте! Забравихте за службата. Искам да ви дам обещаната служба — спря ме моят човек.

— Да — казах аз, — извънредно съм ви благодарен, но всъщност не се нуждая от службата.

— Но вие можете да получите най-добрата служба, която съм в състояние да ви предложа.

— И за това ви благодаря, но няма нужда и от *такава* служба.

— Хенри, срамувам се заради тебе. Ти не проявяваш достатъчно благодарност към този добър господин. Мога ли да сторя това заради тебе?

— Разбира се, скъпа, стига да можеш да поблагодариш по-добре от мене. Да видим какво ще направиш.

Тя отиде при моя човек, седна на скута му, обви ръце около шията му и го целуна право в устата. Тогава двамата стари господа избухнаха в силен смях, обаче аз бях така слиян, сякаш се бях вкаменил на мястото си. Поршия каза:

— Татко, той каза, че не си в състояние да му предложиш служба, каквато той смята, че заслужава; чувствавам се така обидена, както и...

— Скъпа моя, той баща ли ти е?

— Да, мой втори баща, най-милият втори баща на този свят. Сега разбираш, нали, защо се смях толкова много, когато, без да знаеш за връзката помежду ни, ти ми разказа в дома на министъра какви тревоги ти беше създал облога между баща ми и чичо Ейбъл.

Разбира се, сега аз заговорих без никакви шеги и отидох право на въпроса.

— О, скъпи господине, искам да взема думите си. Вие действително можете да ми предложите достойна за мене служба.

— Назовете я.

— Зет.

— Гледай ти, гледай ти! Но знаете, ако по-рано не сте изпълнявали такава служба, вие не ще можете да ми предоставите

необходимите препоръки, за да изпълните условията на договора, и затова...

— О, моля ви се, вземете ме за проба, моля ви се! Пробвайте ме тридесет или четиридесет години и ако...

— Е, добре, добре; това, което искате, е твърде малко. Вземете я.

Дали тя и аз бяхме щастливи? В речника няма достатъчно думи, които да опишат щастието ни. А когато един-два дни по-късно из Лондон се разчу цялата история за приключенията ми с банкнотата през тридесетте дни и края на историята, дали Лондон е говорил за това и дали се е забавлявал? Да.

Бащата на моята Поршия занесе тази мила и услужлива банкнота в банката и я осребри;, тогава банката я обезсили и му я подари, а той ни я даде на сватбата и оттогава насам тя непрестанно виси в рамката си в най-святото място в дома ни. Защото тази банкнота ми донесе моята Поршия. Ако не беше тя, нямаше да остана в Лондон, нямаше да отида у министъра и никога нямаше да я срещна. И затова аз винаги казвам: „Да, както сами виждате, това е банкнота от един милион лири стерлинги; но с нея бе направена само една-единствена покупка, и при това купената стока струваше десет пъти повече.“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.